

Erfgoed Brussel

U

34

Lente 2021

urban.brussels

Dossier **KLEUREN**
EN TEXTUREN

Ballon
Pfeiler

L'Art Nouveau

J. C. Coenen 1911-64

Dessin N° 97
pla N° 19

A
mild mit
Kornelblau

A
rot

A

A

5 1/2 cm

Motif - Blume
Blau - Jaune
rot

Sticker
coll. Na huff

3 links
3 rechts

Sei wesen...
L'Art Nouveau
Ergoed Brussel 34 Lente 2021

L'Art Décoratif Céline Dangotte

Vakmanschap en idealisme in tijden van oorlog en economische depressie

MICHELLE VAN MEERHAEGHE
KUNSTHISTORICA

NVDR In een dossier over kleuren en texturen mag uiteraard ook het thema van de interieurdecoratie niet ontbreken. Michelle Van Meerhaeghe bestudeerde de productie van het familiebedrijf *L'Art Décoratif Céline Dangotte* dat zich in 1910 vestigde in het Brusselse stadscentrum en van daaruit een internationale reputatie opbouwde. Via Céline Dangotte, pionier van het Belgische feminisme, kreeg architect Albert Van Huffel de kans om zijn talent te tonen in prachtige interieurs. Aan de hand van dit voorbeeld van totaalconcepten, meubelen, textiel, decoratieve voorwerpen en nog veel meer, laat de auteur ons binnenkijken in de Brusselse interieurs.

ENG

L'Art Décoratif Céline Dangotte

Craftsmanship and idealism against a backdrop of war and economic depression

Brussels interior decorating firm L'Art Décoratif Céline Dangotte (AD/CD) can be considered one of the leading lights on the Belgian interior decorating scene of the first half of the 20th century. Much of its success was due to the vision and dynamism of its owner. Drawing inspiration from the ideals embodied by the Arts & Crafts movement, Céline Dangotte was driven by the desire to have high-quality products developed by and for the people. Her own ideas regarding society, the position of women, and education are reflected in her innovative staffing policy. On the creative side of her business she was seen to give opportunities to talented young designers.

AD/CD sold a vast array of products, ranging from furniture, decorative items and objets d'art to wallpaper, children's toys and textiles such as curtains, embroidery, cushions, bed linen and rugs. Dangotte also published books, including picture books illustrated by artists like Léon Spilliaert. Moreover, her firm distributed products made by other companies from Belgium and further afield – including Liberty, Hirsch & Stern, and Kunstwerkstede De Coene – and was well known for its promotion of ethnic art, such as Indian embroidery and Congolese weaving.

This article recounts the firm's remarkable history, paying special attention to Dangotte's partnership with architect and interior designer Albert Van Huffel, who played an instrumental role in the company's development. Taking some of Van Huffel's designs as a basis, the author also provides an insight into his use of materials and the sophistication of the designs' execution.

L' *Art Décoratif Céline Dangotte* (AD/CD) behoorde in de eerste helft van de 20ste eeuw tot de toonaangevende interieurbedrijven in België.

Céline Dangottes vooruitstrevende visie en haar oog voor samenwerkingen met talentvolle jonge ontwerpers liggen daar aan de basis van. De Brusselse zaak werd opgericht vlak voor de Eerste Wereldoorlog en zou blijven bestaan tot 1943. In 1914 gaat Dangotte een nauwe samenwerking aan met Albert Van Huffel, die de toekomst van het bedrijf voorgoed zou veranderen.

FAMILIEZAAK VAN GENT TOT BRUSSEL

Adolphe Dangotte (1858-1942) en Léopoldine Coppieters (1860-1912) hadden een interieurzaak in Gent. Die was één van de grootste in de stad en zou blijven bestaan tot 1981. In 1910 scheidde het echtpaar. Léopoldine Coppieters verhuisde naar Brussel en opende er samen met haar dochter Céline een nieuwe interieurzaak aan de Waterloosesteenweg. Wanneer haar moeder in 1912 overlijdt zal Céline Dangotte alleen verder gaan onder de naam *L'Art Décoratif Céline Dangotte*. Vanaf dan kan ze haar eigen innovatieve visie ontwikkelen.

Het Gentse *Maison Dangotte* en de Brusselse AD/CD verschilden in hun aanpak en ambitie. De Gentse familietak van het bedrijf hield de vinger goed aan de pols en verkocht modieuze zaken die sterk in de markt lagen. AD/CD positioneerde zich dan weer met een duidelijke visie als producent en aandrijver van talentvolle ontwerpers van eigen bodem. De verhuis in 1914 naar een pand aan de Gulden-Vlieslaan betekende dan ook de start van een ambitieus traject.

CÉLINE DANGOTTE

Als dochter van een welgesteld ondernemerskoppel was Céline Dangotte (1883-1975) een gekend figuur in Gentse liberale en vrijzinnige kringen. Ze volgde les aan het De Kerckhove Instituut, een Gentse middelbare school voor meisjes uit liberale kringen. Daar vond ze aansluiting bij een ondernemende groep waartoe ook Mabel Elwes¹ (later Sarton) behoorde.

Van 1900 tot 1903 trok Céline Dangotte naar Bonn, Londen en Parijs. Zo zag ze wat zich buiten onze landgrenzen afspeelde op intellectueel en artistiek vlak en bouwde ze een internationaal netwerk uit dat van belang zou zijn, zowel voor haar maatschappelijke als voor haar artistieke ambities.

In 1905 richtte een gemotiveerde groep oud-studentes uit het De Kerckhove Instituut 'De Flinken' op, een literair-artistieke vereniging waar werd nagedacht over maatschappelijke standpunten. Dangotte zou een spilfiguur worden in de beweging. Ze zetten zich o.a. in voor het vrouwenstemrecht en stonden mee aan de wieg van een openluchtschool in Drongen en een meisjesatheneum dat jonge vrouwen klaarstoomde voor het hoger onderwijs. *De Flinken* onderhield contact met de idealistische vereniging *Reiner Leven*, waar Dangotte haar echtgenoot Raymond Limbosch leerde kennen.²

Céline Dangotte wordt beschouwd als een sleutelfiguur in het Belgisch feminisme van voor de Eerste Wereldoorlog. Tot op vandaag wordt ze gerespecteerd om haar vooruitstrevende visie op vlak van pedagogie, ondernemerschap en feminisme.³

1. **Mabel Elwes** (1878 – 1950) was de dochter van een Britse ingenieur. Ze werd naar school in Gent gestuurd om er Frans te leren. Ze woonde toen in bij de familie Dangotte. Mabel werd net als Céline lid van *De Flinken* en leerde er via *Reiner Leven* Georges Sarton kennen. Het echtpaar huwde in 1911 en verhuisde tijdens de Eerste Wereldoorlog naar de VS. Mabel en Céline zouden levenslang een sterke band behouden, zowel op vlak van intellectuele als zakelijke interesses. Het gezin Sarton kwam tijdens de zomermaanden regelmatig op bezoek en Mabel bleef ook vanuit de V.S. ontwerpen voor AD/CD.

2. (*) **Reiner Leven** was een idealistische vereniging aangedreven door Georges Sarton en opgericht in 1906. Tijdens de ontmoetingen werden onderwerpen besproken gaande van biologie, kunst, taalkunde en vegetarisme tot literatuur en de organisatie van de maatschappij. *De Flinken* en *Reiner Leven* zouden kort nadien fuseren tot één vereniging.

(*) **Georges Sarton** (1884 – 1956) is tot op vandaag gekend als wetenschapshistoricus. Bij de start van de Eerste Wereldoorlog verhuisde het gezin naar de V.S. Sarton zou er hoogleraar worden aan Harvard University.

(*) **Raymond Limbosch** (1884 – 1953) was afkomstig uit een gegoede Brusselse familie. Zijn moeder maakte kledij en kunstvoorwerpen voor de adel in de Brusselse haute-couturezaak die ze samen met haar man Pierre Limbosch uitbaatte. Raymond Limbosch studeerde ingenieurswetenschappen aan de VUB maar zou zich later toeleggen op poëzie en filosofie. Limbosch en Dangotte leerden elkaar kennen via *De Flinken* en *Reiner Leven*. Hij werkte op dat moment in een tinnkwekerij in Ledeberg. Ze huwden in 1909. Raymond Limbosch werd door vrienden en familie gezien als een dichter-filosoof, pater familias en een vriendelijke gastheer. Céline Dangotte onderhield als wilskrachtige en ondernemende vrouw haar man en drie kinderen.

3. Christophe Verbruggen, Julie Carlier en Gita Deneckere voerden onderzoek naar het activisme van Céline Dangotte. In de bibliografie vindt u enkele leestips hierrond. Ook May Sarton, gerespecteerd Amerikaans schrijfster en dochter van Mabel en Georges Sarton, verwees in twee publicaties naar Dangotte, die ze als een tweede moeder beschouwde. In een hoofdstuk in *A world of Light* schetst ze een portret van Céline Dangotte. Het hoofdpersonage in haar roman *A Bridge of Years* is gebaseerd op Dangotte.

AFB. 1
Logo AD/CD op
ontwerptekeningen voor
Christian Pfister, 1919. (©KIK-
IRPA, Brussel, x089619)

ARTS & CRAFTS BEDRIJFSVISIE (AFB. 1)

Na de overname van haar moeders interieurzaak in 1912 wou Céline Dangotte van de zaak een door *Arts & Crafts* geïnspireerde onderneming maken. Ze koesterde het ambitieuze plan om meubels te ontwerpen 'voor en door' het volk. Haar persoonlijke ideeën omtrent de maatschappelijke positie van de vrouw en onderwijs waren ook in haar innovatief personeelsbeleid te herkennen. Hoewel ze AD/CD samen met haar echtgenoot uitbaatte, blijkt zijn rol toch eerder ondersteunend te zijn geweest. Dangotte stond op alle vlakken aan het hoofd

van de zaak. Dat maakt van AD/CD een mooi voorbeeld van vrouwelijk ondernemerschap. Ook het merendeel van haar werknemers waren vrouwen. Meestal waren deze afkomstig uit de Brusselse burgerij, maar ze wierf ook veroordeelde jeugd delinquenten en wezen uit het *Brusselse Rationalistische Weeshuis* aan om hen een betere toekomst te bieden. AD/CD had gemiddeld een tiental personeelsleden in dienst. Passend binnen het *Arts & Crafts* gedachtegoed, kregen verkoopsters een percentage van de verkoop en was er een mogelijkheid om interest te ontvangen via een coöperatief systeem.

Dangotte koos heel bewust voor creativiteit en innovatie door samenwerkingen aan te gaan met bijvoorbeeld:

- Mabel Sarton: ontwerpster, voornamelijk van textielproducten.
- Oscar Van de Voorde en Albert Van huffel: Gentse architecten en meubelontwerpers.
- Madeleine Cocq en Meta Boudry: ontwerpers die regelmatig terugkeren in briefwisselingen en loonboeken. Er is nog geen onderzoek gevoerd naar hun precieze rol en betekenis.
- Victor Acke: gekend Kortrijks meubelontwerper.

Ook Dangotte en haar echtgenoot ontwierpen occasioneel producten.

Als gevolg van deze aanpak kreeg de interieurzaak verschillende titels en erkenningen. Dangotte was jurylid op de Wereldtentoonstelling te Parijs in 1925, haar echtgenoot op de Wereldtentoonstelling te Brussel in 1935.

PRODUCTAANBOD

De winkel had een divers productaanbod, gaande van meubels, decoratie en kunstvoorwerpen tot behangpapier, kinderspeelgoed en textiel zoals gordijnen, borduurwerk, kussens, bedlinnen en tapijten. AD/CD gaf zelf ook publicaties uit, zoals prentenboeken met illustraties door kunstenaars als Léon Spilliaert of gedichten- en literatuurbundels van haar echtgenoot Raymond Limbosch. AD/CD verdeelde ook producten van firma's uit binnen- en buitenland zoals Liberty, Hirsch & Stern of Kunstwerkstede De Coene. De zaak stond gekend omwille van haar etnische kunst zoals Indisch borduurwerk of Congolees vlechtwerk. AD/CD presenteerde op de Wereldtentoonstelling te Parijs in 1925 verschillende Congolese objecten. (AFB. 2)

Het bedrijf kende zijn grootste artistieke successen onder impuls van Albert Van huffel. Na zijn vertrek verkoopt AD/CD opvallend minder meubilair en worden zijn ontwerpen gerecycleerd. Vanaf 1922 worden hoofdzakelijk textielproducten verkocht.

KLANTEN

De firma ijverde er proactief voor om een internationaal klantenbestand aan te leggen, ook al bleek dat bijzonder moeilijk. Aangezien AD/

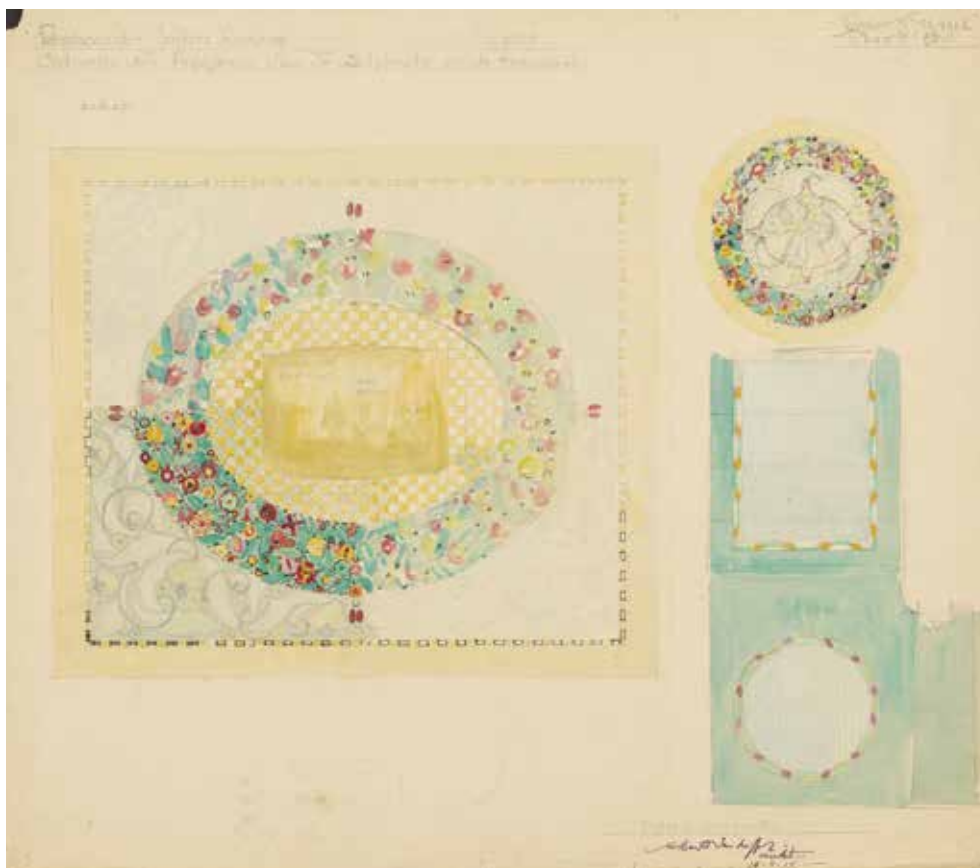
AFB. 2
Borduurwerk voor zetelrug, toegeschreven aan Albert Van huffel, s.d. (© Design Museum Gent)

CD niet groot genoeg was om veel publiciteit te financieren, werd gerekend op mond-aanmond reclame. In de vroege jaren van zijn bestaan viel AD/CD dan ook vooral terug op het Gentse netwerk van Dangottes ouders. Na de Eerste Wereldoorlog begon Céline een eigen Brussels netwerk te ontwikkelen. Daarbij kon ze rekenen op de steun van haar echtgenoot, afkomstig uit een rijke Brusselse familie. De bedrijfsfilosofie was de brede bevolking te bereiken, de klanten behoorden echter voornamelijk tot de bourgeoisie, die haar luxeproducten kon smaken en betalen. Namen als Pirenne, Otlet en Neuhaus zijn tot op vandaag gekend. De bevriende familie Sarton keert regelmatig terug in het klantenbestand, alsook advocaat Léon Hallet en barones Boël. AD/CD verkocht ook interieur- en architectuurtijdschriften, in de jaren 1920 plaatste het Belgisch koningshuis hiervoor enkele bestellingen.

De interieurzaak onderhield goede contacten met architecten als Eugène Dhuique, Fernand Bodson en Antoine Pompe, die objecten aankochten voor hun eigen projecten. Léon Spilliaert liet zijn Oostendse woning inrichten in de periode waarin hij voor AD/CD een kinderboek mocht illustreren. Vaak was er zo'n wissel-

AFB. 3

Ontwerptekening voor een kleurrijk tapijt met florale decoratie voor de zussen Renson door Albert Van huffel, 1915. Design Museum Gent, archief Van huffel (©KIK-IRPA, Brussel, x088749)

werking met ontwerpers die een opdracht voor AD/CD uitvoerden en later ook zelf objecten aankochten.

ARTISTIEKE BLOEIPERIODE MET ALBERT VAN HUFFEL

Albert Van huffel (1877-1935), in de eerste plaats gekend voor zijn ontwerp van de basiliek van Koekelberg, werkte tussen 1914 en 1931 samen met AD/CD. In 1914 startte hij bij AD/CD samen met een rij jonge, talentvolle ontwerpers. In 1919 en 1920 verzekerde hij de leiding als artistiek directeur en in de jaren 1920 en 1930 zou hij opnieuw op freelancebasis ontwerpen aanleveren.

Net als Dangotte was Van huffel afkomstig uit Gent. Hij volgde lessen aan de Nijverheidsschool en de Gentse Kunstacademie, maar zijn architectuurstudies kon hij om financiële redenen niet voltooien. Hij leerde alles uit de praktijk. Zijn opleiding betaalde hij met werk als mar-

mer- en letterschilder en als meubeltekenaar bij de firma Verbeke. Vanaf 1903 kon hij zich bij de aannemers Van Herreweghe & De Wilde ontwikkelen als architect. Deze eerste werkervaringen waren bepalend voor het verdere verloop van zijn carrière.

In 1912 startte Van huffel als zelfstandig architect en decorateur. Van huffel en Dangotte ontmoetten elkaar op de Wereldtentoonstelling te Gent in 1913, waaraan beide deelnamen. AD/CD positioneerde zich trots als een bedrijf dat zich omringde met zorgvuldig uitgekozen jonge kunstenaars die overtuigd een nieuwe vormgeving aanwendden. Dangotte zag in Van huffels ontwerptalent dan ook heel wat potentieel. Het duo hield contact en in het voorjaar van 1914 gaf Van huffel het jonge bedrijf vorm met een monogram en de inrichting van de nieuwe winkel aan de Gulden-Vlieslaan. Deze twee opdrachten waren bepalend voor het imago van AD/CD, Dangotte was dus écht wel overtuigd van zijn talent.

Door de Eerste Wereldoorlog werd de samenwerking op een lager pitje gezet. Zowel voor AD/CD als voor Van huffel waren de opdrachten schaars. De winkel bleef in beperkte mate open en Dangotte stelde de winkelruimten ter beschikking van het Rode Kruis en een theater. Van huffel overbrugde de oorlogstijd met verschillende zelfstandige projecten, waaronder interieurs voor de zussen Renson te Gent, die tot op vandaag bewaard gebleven zijn (AFB. 3). Hij kon ook tijdelijk lesgeven aan de Academie en was deeltijds aan de slag bij zijn vorige werkgever Van Herrewege. In 1916 kreeg hij een grote opdracht voor César Hynderickx toegewezen. Dit werd Van huffels eerste volledige nieuwbouwproject. Aan de achterkant van het bouwterrein kreeg Van huffel de kans een woning voor zichzelf te bouwen. Voor AD/CD ontwierp hij tijdens de oorlog vooral kleine zaken zoals speelgoed (AFB. 4), geldbeugeltjes, asbakken, voetbankjes of een juwelenkistje. Dit gebeurde onder impuls van Dangotte of op eigen initiatief. Hij tekende in 1915 ook een kinderkamer voor Céline's dochter Claire.

Al bij de start van hun samenwerking in 1914 probeerde Dangotte Van huffel te overhalen naar Brussel te verhuizen. Hij ging hier niet op in want hij ervaaarde Brussel als druk, lawaaierig en duur. In 1917 ondernam Dangotte een nieuwe poging: ze wilde voor hem een appartement regelen aan de Louisalaan en een extra inkomen voor hem zoeken, zoals lesgeven. Hij sloeg het aanbod opnieuw af. Hij was op dat moment immers pas verhuisd naar zijn nieuwe woning in Gent. Céline bleef volharden en in het najaar van 1918 ging Van huffel uiteindelijk in op het aanbod.

De aanstelling als artistiek directeur kende wederzijdse voordelen. Van huffel gaf zijn zelfstandige positie en Gentse uitvalsbasis aanvankelijk liever niet op, maar de positie bood hem financiële zekerheid en heel wat creatieve kansen na een moeilijke start als zelfstandige. Dangotte geloofde in zijn talent en trachtte door de aanwerving haar zaak innovatief te houden. Dat zette hem in een interessante en sterke positie. Hij kreeg de volledige artistieke en technische leiding, maar Dangotte behield het laatste woord. Van huffel volgde projecten van a tot z op en moest evenveel uren presteren als andere werknemers. Hij mocht voor geen enkel andere bedrijf of particulier werk verrichten. Toch verkreeg hij een uitzondering, voor zijn vorige werkgevers en vrienden Van Herrewege

AFB. 4
Dit speelgoed komt uit een reeks ontworpen door Albert Van huffel voor een tentoonstelling in Gent in 1915 en gedecoreerd door AD/CD. (© Design Museum Gent)

en Janssens. Het is via die connectie dat hij twee jaar later de opdracht voor de basiliek van Koekelberg zal aangeboden krijgen.

Vanaf 1919 kreeg Van huffel terug de kans om volledige interieurs in te richten voor AD/CD. Hij zou AD/CD naar een artistiek niveau tillen dat het nadien nooit meer zou evenaren. Tussen 1914 en 1921 was hij de enige meubelontwerper bij AD/CD, daarin occasioneel bijgestaan door Mabel Sarton. Hij ontwierp maatwerk, los meubilair in opdracht van AD/CD en deed ook zelf productievoorstellen. Bij de interieurinrichting verzorgde hij het totaalconcept: van meubelen tot verlichting, tapijten en glasramen.

In 1920 startte Van huffel aan het ontwerp van de basiliek van Koekelberg. Dit project zou zijn levenswerk worden en zijn volledige aandacht opeisen. Op dat moment verzuurde de relatie tussen Van huffel, Dangotte en hun klanten. Door gezondheidsproblemen en tijdsgebrek volgde hij zijn opdrachten onvoldoende op. De situatie resulteerde in de stopzetting van zijn

AFB. 5A & 5B
Eetkamertafel voor Christian Pfister: a) totaalbeeld, b) detail inlegmotief. (© KMKG)

functie als artistiek directeur. Vanaf 1921 staat hij in loonboeken niet langer ingeschreven als vaste werknemer. Hij werkte vanaf dan opnieuw voor andere opdrachtgevers.

Dangotte zou nooit een andere artistiek directeur aanwerven en bleef nog lange tijd beroep doen op zijn ontwerpen, nieuwe of gerecycleerde. Ze bleven samenwerken, zij het meer projectgebonden. Zo werkte Van huffel in 1921 de nog lopende opdrachten af, ontwierp hij in 1924 een slaapkamer voor Neuhaus en namen ze in 1925 samen deel aan de Internationale Tentoonstelling te Parijs. Vanaf 1926 leek de werkrelatie zich om te keren: vanaf dan bestelt Van huffel vooral producten zoals borduurwerk, stoffen of behangpapier bij AD/CD voor zijn eigen projecten. In 1930 pikken Van huffel en Dangotte hun samenwerking terug op voor de bouw van de nieuwe winkel van AD/CD aan de Charleroisesteenweg. Ze ronden hiermee hun jarenlange samenwerking mooi af. Dit project lijkt het bewijs dat het verminderen van de samenwerking in de jaren 1920 niet zozeer aan een verschil in visies te wijten was, maar vooral te maken had met het feit dat Van huffel het te druk had en keuzes moest maken.

KANTELMOMENT IN STILISTISCHE ONTWIKKELING

De autodidact Van huffel situeert zich als architect in de overgang van art nouveau naar art deco. Hij streefde naar een sobere, rationale vormgeving. Zijn lidmaatschap bij Kunst en Kennis, de vereniging voor (oud-)leerlingen aan de Gentse Academie, was van grote betekenis

in zijn artistieke ontwikkeling. Hij werkte samen met o.a. Oscar van de Voorde mee aan de oprichting ervan. De bibliotheek van de vereniging en de reizen die hij via deze kon maken, brachten hem in contact met tendensen in de architectuur, toegepaste kunsten en schilderkunst in het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Nederland en Oostenrijk. Hierdoor zijn in Van huffels werk heel wat Europese invloeden herkenbaar:

- de invloed van de natuur en de ritmische herhaling van het ornament uit de Glasgow School;
- de logische constructies van Berlage;
- stilistische kenmerken zoals de typische bolletjespatronen of zwart-wit combinaties uit de Wiener Werkstätte en aandacht voor elegante en logisch geconstrueerde vormgeving met heldere lijnen, sterke schaduwen en compacte massa's;
- de ideeën rond verbetering van werkomstandigheden, de integratie van kunst in het alledaagse leven, de vereniging van alle kunstvormen, een gebruik van eerlijke, kwaliteitsvolle materialen en lokale tradities uit de Arts & Crafts.

Voor Van huffel betekende de periode bij AD/CD een kantelmoment in zijn stilistische ontwikkeling. Hij vervolmaakte bij AD/CD de basisconcepten die hij had ontwikkeld, zoals aandacht voor het ornament en het belang van de zuivere vorm. Van huffels ontwerpen waren nooit choquerend of radicaal, maar vertoonden een sublieme graad van verfijning. Het belang van ambacht, de rol van de vakman en de kracht van een ontwerper die de materie beheerst stonden steeds centraal (**AFB. 5A EN B**).

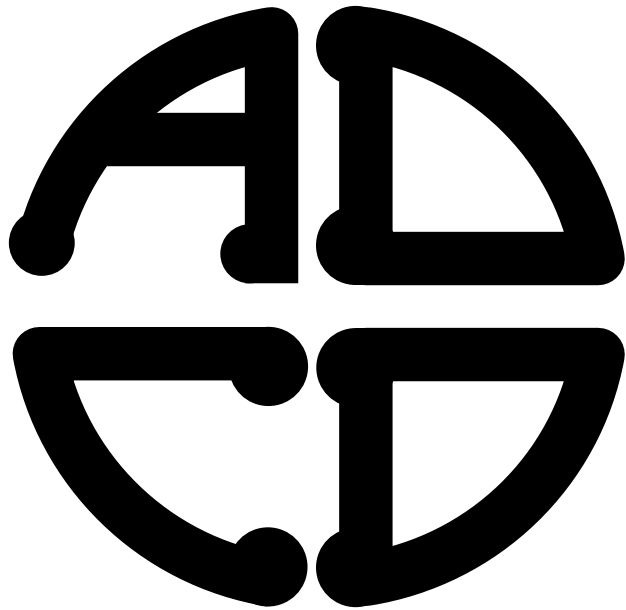
In de jaren 1920 werden zijn ontwerpen soberder en geometrischer dan ooit tevoren. Driehoeksvormen, symmetrie en scherpe vormen zijn dan terugkerende elementen. Toch heeft hij bijvoorbeeld nooit metalen buisprofielen gebruikt. Dat vond hij geen respectvolle omgang met materie. De kwaliteit van het materiaal bleef altijd primeren.⁴ Hij bleef ook op zoek gaan naar een harmonieuze vlakverdeling.

NIEUWE START: ONTWERP MONOGRAM EN WINKELINRICHTING

Eén van Van huffels eerste opdrachten voor AD/CD was het ontwerp van een monogram in 1914. Het logo is Weens geïnspireerd. Zo hadden ontwerpers Josef Hoffmann en Koloman Moser een vierkant monogram, terwijl de vakmensen die de ontwerpen uitvoerden een cirkelvormig kenteken gebruikten. Met het aanbrengen van een monogram op voorwerpen werd getracht de positie van de uitvoerende meester op te waarderen, een traditie die teruggaat op de merken van ambachtsslui in gilden. Dit gold als reactie op anonieme fabrieksproductie (AFB. 6).

In 1914 verhuist de winkel naar een pand aan de Gulden-Vlieslaan. Het winkelmeubilair moest klanten tonen wat AD/CD kon aanbieden. Om dit te kunnen realiseren zochten Dangotte en Van huffel samen naar oplossingen om de kostprijs te drukken en de kwaliteit van het meubilair optimaal te houden. Zo zou de onderkant van de toonmeubels in onbewerkt hout uitgevoerd worden en werd de achterkant van kasten kostendrukkend met doek bespannen. De wandkasten voor het tentoonstellen van objecten daarentegen werden piekfijn afgewerkt. Ze werden geproduceerd in mahoniehout, met daarbovenop drie glazen en metalen vitrines. Van huffel deed aan Dangotte verschillende ontwerpvoorstellen en legde heel wat details voor. Zo voorzag hij lades die konden dienen voor de stoffenvoorraad en vlot op de tafel konden worden geplaatst. Op de deurtjes van de wandkasten is een parelvormig motief herkenbaar; de lange kastdeuren werden gedecoreerd met een ovaalvormig floraal motief. De gordijnen in de vitrines werden afgeboord met parels (AFB. 7A, B, C).

Van huffel verdeelde de productie van het meubilair over verschillende uitvoerders, elk met een eigen specialiteit. De zoektocht naar de

AFB. 6
Monogram AD/CD, Art Décoratif Céline Dangotte. (© Design Museum Gent)

meest geschikte producenten werd niet lichtzinnig ondernomen. AD/CD zou heel wat kleine goederen te koop aanbieden, dus produceerde meubelmaker Jef Debeuf een grote centrale tafel in drie losse delen, met uitschuifbare zijpanelen die het tafeloppervlak vergroten om stoffen en voorwerpen te demonstreren. Het tafelblad heeft een rasterpatroon. De verdubbeling van tien poten is Duits; bol- en parelaccenten verraden Weense inspiratie (AFB. 8A EN B).

Om de klant te tonen wat mogelijk was, werden ook variaties getoond. Zo is er een tekening bewaard met vijf variaties op een stoel. De modellen hebben een gestoffeerd zitvlak dat naar achter toe versmalt en verfijnde accenten in de rugleuning. Poten en zitvlak blijven telkens

4. Architect en onderzoeker Marc Dubois schreef een monografie over het leven, het werk en de stijlevolutie van Albert Van huffel (zie bibliografie).

A

B

C

C

AFB. 7A, B & C
 Interieur van een winkel aan de Gulden-Vlieslaan te Brussel, s.d. (© KIK-IRPA, Brussel, x089372, x089373, x089379)

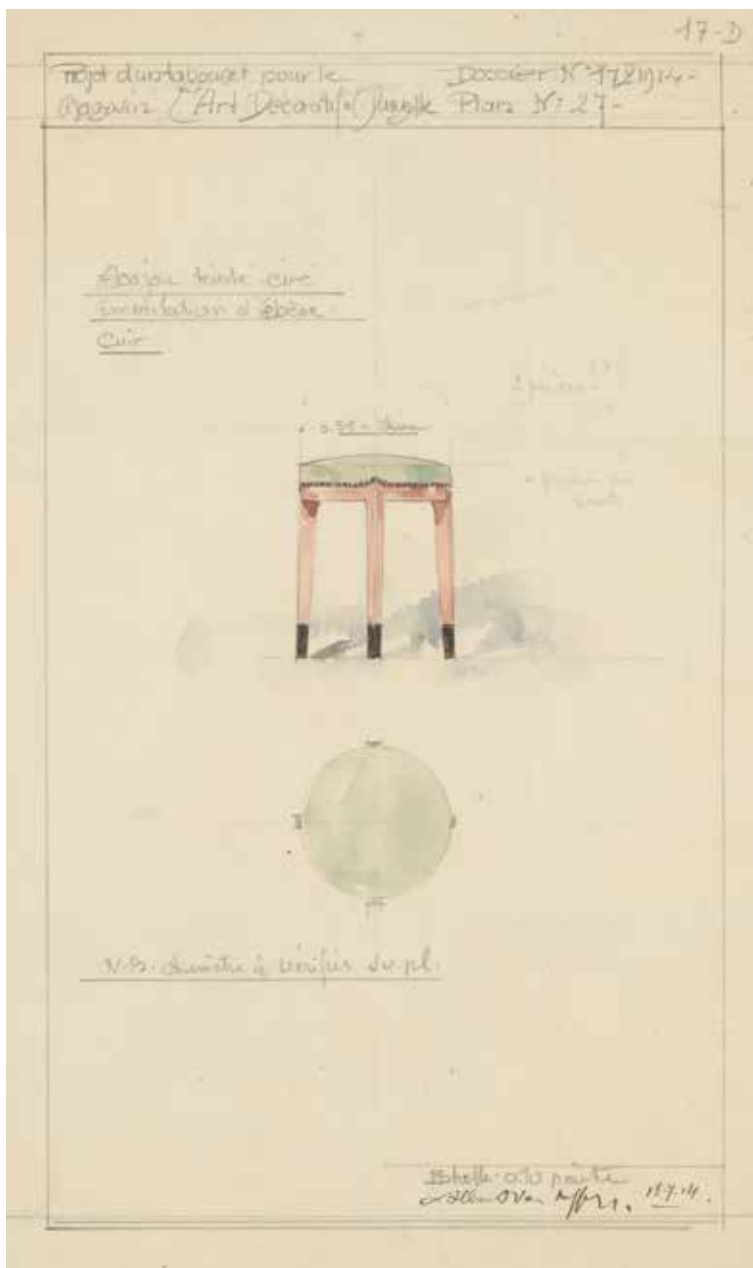
AFB. 8B
Middendeel tafel uit het winkelinterieur met detail van de panelen. (© Design Museum Gent).

AFB. 8A
Driedelige tafel uit het winkelinterieur, in zijn geheel. (© Design Museum Gent)

identiek, enkel de afwerking van de rugleuning verschilt. (AFB. 9) Opvallend zijn de naar buiten hellende achterpoten en de typische zwarte voetpootjes. Het meubilair toonde sprekend Van huffels zoektocht naar de zuivere vorm. Respect voor materiaal stond daarbij altijd centraal. Dit bepaalde de constructie en de decoratie (AFB.10). Zo werd hout bij voorkeur niet gebogen.

Céline Dangotte heeft deze oorspronkelijke winkelrichting altijd bewaard. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vond die onderdak in het Jubelparkmuseum. De toenmalige conservator had gehoopt het ensemble te kunnen aankopen om er de collectie stoffen van het museum in onder te brengen. Er was echter te weinig budget. Dangotte wou bijzonder graag dat het werk van Van huffel bewaard bleef en zou het ensemble in jaren 1950 en 1960 ook aanbieden aan het Design Museum Gent. In 1975 neemt het museum de meubels aan na een aanbod van dochter Claire Limbosch. Ze vermeldt dat het geheel niet meer identiek is aan de oorspronkelijke winkelruimte in de Gulden-Vlieslaan omdat de inrichting in de jaren 1930 overgebracht werd naar

AFB. 10
 Ontwerptekening zitbankje, 1914. Van huffel gaf op de tekeningen vaak concrete instructies voor kleur- en materiaalgebruik. Zo moest dit bankje in gebeitst, gepolijst en geboend mahoniehout uitgevoerd worden, met springveren en een lederen zitting. Verz. Design Museum Gent, archief Van huffel. (©KIK-IRPA, Brussel, x099192)

AFB. 9
 Stoel uit het winkelinterieur. Variaties op dit model komen regelmatig voor in de ontwerpen voor klanten. (© verz. Design Museum Gent)

de nieuwe winkel aan de Charloissteenweg. Van huffel overzag de volledige bouw van dit nieuwbouwpand. In de briefwisseling wordt vooral gesproken over architecturale elementen zoals wanden, verwarming of betegeling. Er zijn geen nieuwe ontwerpen voor de inrichting door Van huffel bewaard. Het lijkt er dus op dat de oude winkelinrichting herbruikt werd. Dat is opvallend omdat Van huffels ontwerpen op dat moment al veel soberder en geometrischer waren. Ook het productaanbod van AD/CD was mee geëvolueerd met de art deco.

AFB. 11
Borduurwerk voor zetelrug,
toegeschreven aan Albert Van
huffel, s.d. (© verz. Design
Museum Gent)

TEXTIEL ALS VOORBEELD VAN SAMENGAAN REDE EN GEVOEL

De verkoop van textiel maakte een belangrijk deel uit van de winkelomzet. Toch zijn van het textiel dat Van huffel voor AD/CD ontwierp nauwelijks ontwerptekeningen bewaard. Hierdoor is er onzekerheid ontstaan rond de vraag welke realisaties door Mabel Sarton of Albert Van huffel ontworpen werden.

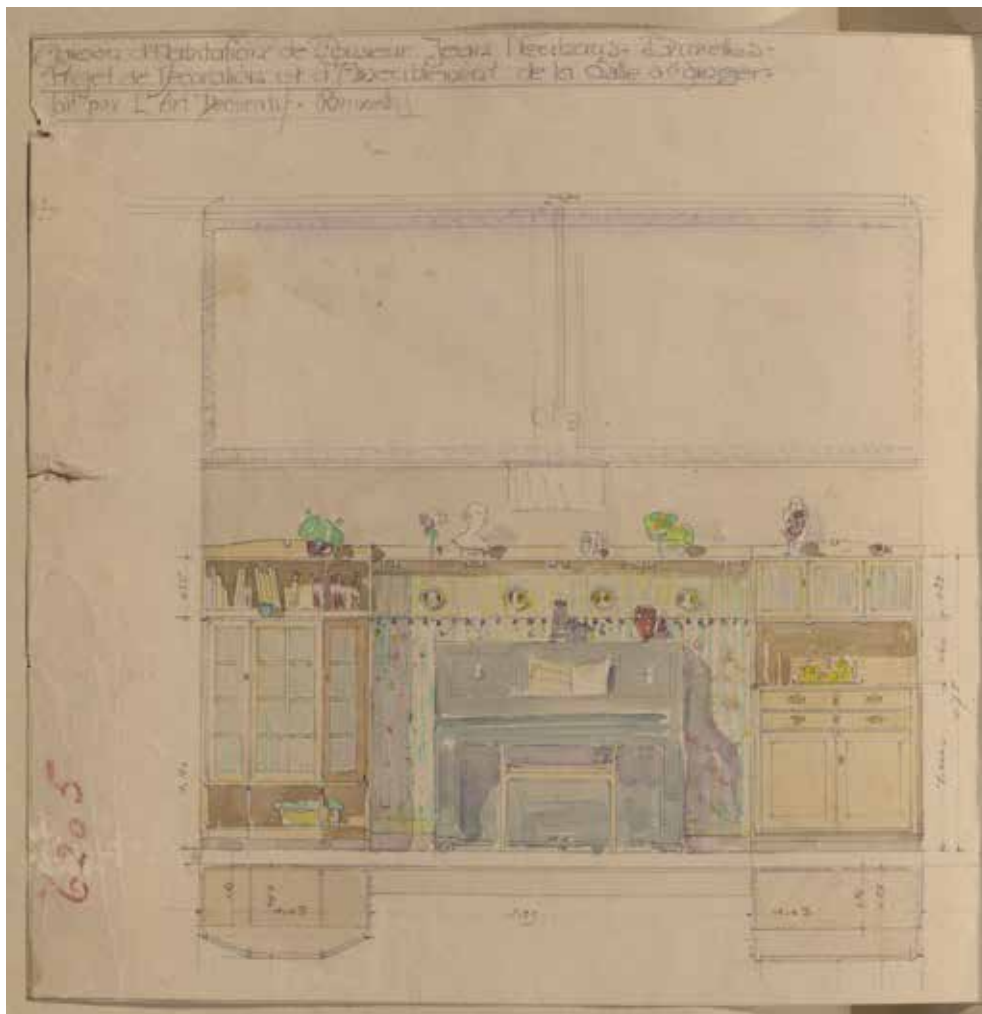
Bij het ontwerp van meubelen streefde Van huffel naar de zuivere vorm. Textiel was daarentegen onderworpen aan eigen regels. Daarin maakte hij plaats voor gevoel. Hij ontwierp tapijten en borduurwerk met elegante fantasie en met respect voor de producteigenschappen (AFB.11). De vegetale ornamentatie verraadt Duitse invloeden. Maar in tegenstelling tot zijn Duitse voorbeelden, was Albert Van huffel van

mening dat die dynamische decoratie enkel goed kon uitgevoerd worden door een ontwerper die de rationele basisopbouw van het vlakornament kende. Voor Van huffel vormde tapijt- en borduurwerk immers een belangrijk element in het bekomen van eenheid in de ruimte. Ook het terugkerend parelaccet in meubels en tapijten is daarvan een voorbeeld.

DE FAMILIE NEUHAUS

Uit het portfolio van Van huffel voor AD/CD lichten we graag even een drietal Brusselse opdrachten uit, zoals die voor Jean Neuhaus, eigenaar van het chocoladebedrijf Neuhaus en zoon van de man die het bedrijf in 1857 oprichtte. Van huffel kreeg in april 1914 – net na de opening van de nieuwe AD/CD winkel – de opdracht voor de inrichting van een eetkamer voor de

AFB. 12
 Ontwerptekening voor
 eetkamer Neuhaus (wand
 met piano). (© Bibliotheek La
 Cambre, Documenten Albert
 Van huffel, Album 27, plannen
 nrs. 2 en 3)

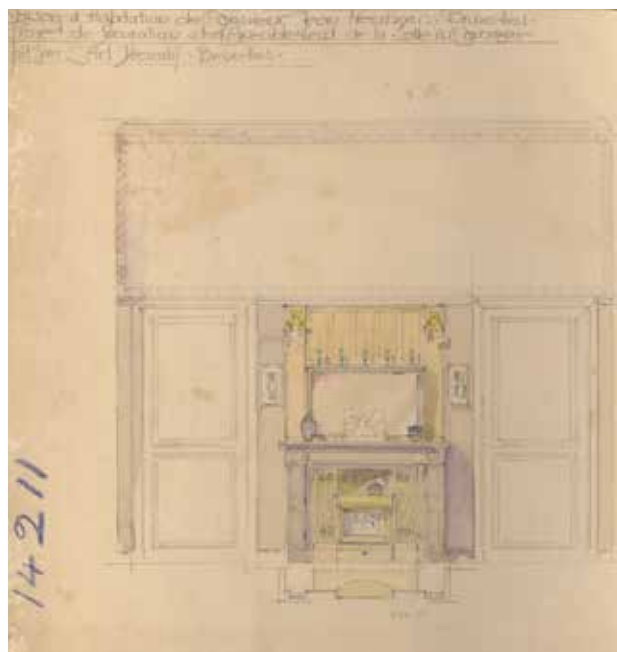
familie Neuhaus toegewezen. Zijn ontwerpen voor Neuhaus lijken iets traditioneler en hebben niet de typische parelaccenten, gekleurde potjes of ovale verdikkingen in de poten. Wellicht was dat op vraag van de klant.

Op ontwerptekeningen zijn gedetailleerd uitgewerkte kasten te zien. Het wandvlak werd aangekleed met behangpapier in drie gele stroken met ronde ornamenten. Het middenvlak werd uitgewerkt met kleine decoraties. Een piano met elektrische geleiding zou later vervangen worden door een dienkast ontworpen door Van huffel. Het geheel werd afgewerkt met een legplank voor decoratieve objecten (AFB. 12). Boven de schouw werden twee verlichtingselementen voorzien (AFB. 13). De kroonluchter werd in geel koper, half mat en met gepatineerde tint uitgevoerd. Voor het venster stonden voorzetramen met lage gordijntjes, met daarboven gordijnen

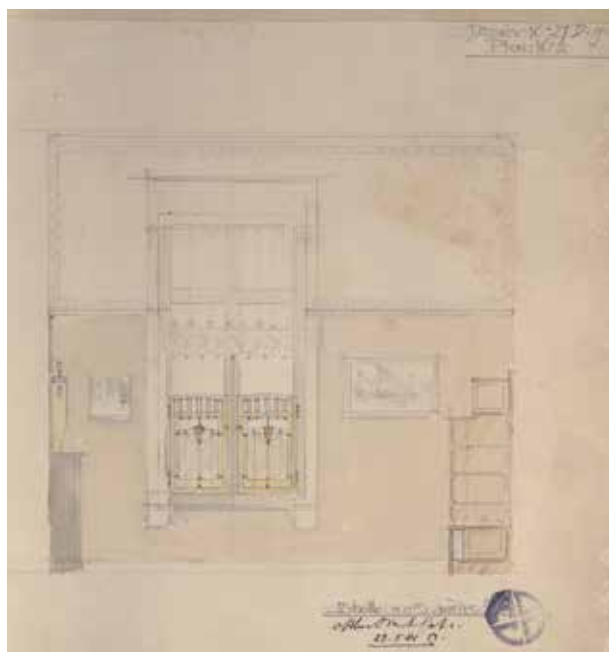
die tot halverwege het venster reikten (AFB. 14). Van huffel voorziet ook specifieke richtlijnen voor kleur: zo diende het geheel wit en de emaille lichtgrijs geverfd te worden.

Van huffel voorzag verder vier stoelmodellen: een basisstoel, armstoel, pianobankje en kruk. De zitting van de stoelen werd geweven of gemaakt uit riet. De vormgeving van de stoelen is gelijkaardig aan andere ontwerpen door Van huffel uit 1914.

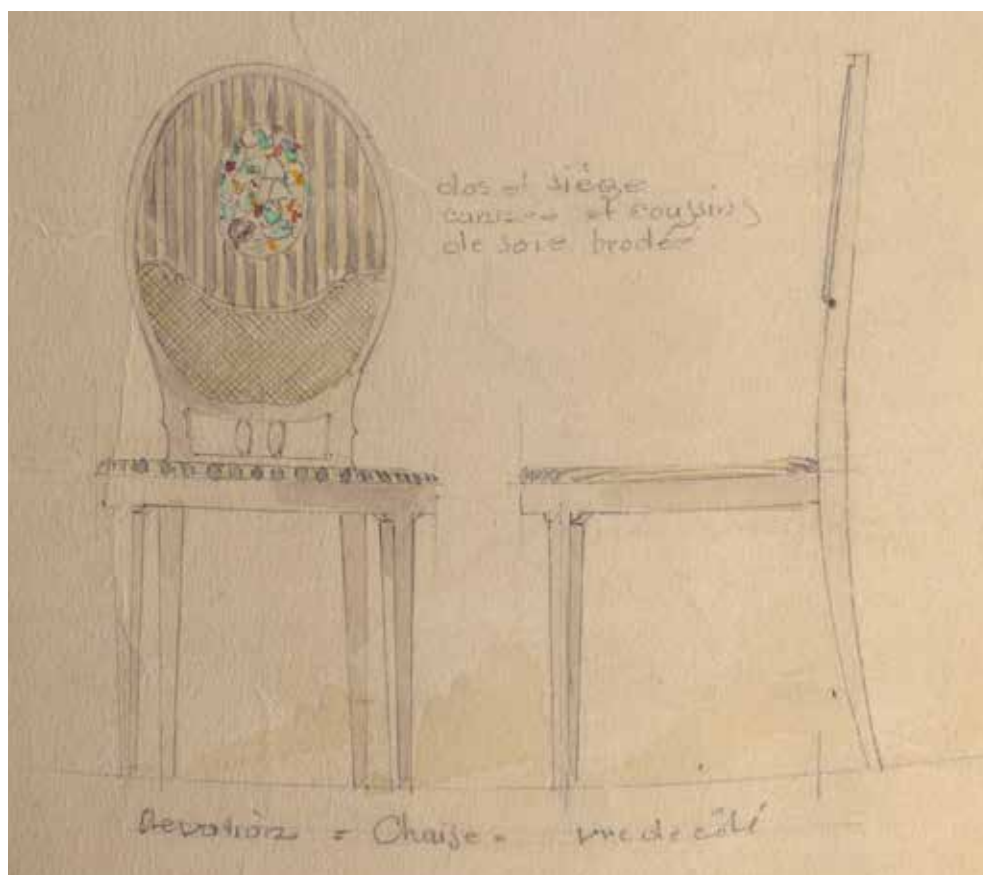
Tegen het einde van de zomer werd de opdracht afgerond. De familie was zeer tevreden en zou in de jaren daarop nog heel wat kleine bestellingen plaatsen. Zo ontwierp Van huffel nog lampen met zijden kap en franjes en koos mevrouw Neuhaus een tapijt voor de eetkamer. De muziekkamer kreeg nieuw behangpapier en ook het zilverwerk voor de eetkamer werd bij AD/CD besteld. Zo verzorgde AD/CD geleidelijk aan een complete oprissing van het interieur.

AFB. 13
 Ontwerptekening voor interieur Neuhaus (schousteen met twee verlichtingselementen). (© Bibliotheek La Cambre, Documenten Albert Van huffel, Album 27, plannen nrs. 2 en 3)

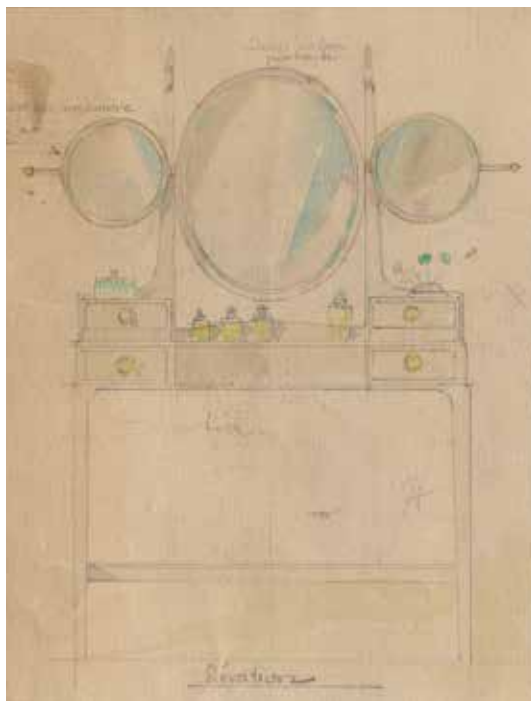

AFB. 14
 Ontwerptekening voor interieur Neuhaus, detail venster. (© Bibliotheek La Cambre)

AFB. 15
 Ontwerptekening voor een stoel met ovaal rugleuning ontworpen voor Casulli. (© Bibliotheek La Cambre, Documenten Albert Van huffel, Album 28, plan nr. 1)

AFB. 16
Ontwerptekening voor een kaptafel ontworpen voor Casulli, 1914.
(© Bibliotheek La Cambre, Documenten Albert Van huffel, Album 28, plan nr. 1)

AFB. 17
Mahoniehouten bijzettafeltje, tentoongesteld in de winkel en tijdens een tentoonstelling in de Galerie Giroux en verkocht aan Casulli, 1914. (© verz. Design Museum Gent)

DE FAMILIE CASULLI

Gelijktijdig met de opdracht voor de familie Neuhaus, tekende Van huffel enkele meubelen voor Jean Casulli, een diplomaat uit Alexandrië die op dat moment in Brussel verbleef. De ontwerpen zijn klassiek geïnspireerd, bijvoorbeeld de stoel met ovale rugleuning, maar tonen Weense invloeden, zoals de vegetale decoratie (AFB. 15). Hij tekende ook een toilettafel, fijn en licht van ontwerp, met draaibare spiegels. Een koperen structuur omkadert de zijspiegels, de hoofdspiegel daarentegen wordt omkadert door een houten rand. Kleinere spiegels met houten lijst waren mogelijk indien grote spiegels te duur zouden blijken, maar dat was volgens Van huffel minder elegant. Van huffel wou geen sloten op het meubel, aangezien die toch nooit gebruikt werden (AFB. 16). Verder ontwierp hij een rond mahoniehouten bijzettafeltje met poten en bies in ebbenhout. Het tafeltje had twee legbladen en ontdubbelde poten. Datzelfde model werd ook in de winkel geplaatst en op een tentoonstelling gepresenteerd in de Brusselse galerij Giroux in 1918. Karakteristiek is de verdubbeling van de poten

en de bolletjes onderaan. De zwarte golvende accenten langs de boord zou Van huffel ook regelmatig toepassen (AFB. 17).

DE FAMILIE PFISTER

Christian Pfister had een bedrijf in drukkersmateriaal en kantoorbenodigdheden. In 1919 werd hij klant bij AD/CD voor de volledige herinrichting van zijn burelen. Er werden onder meer tafels en stoelen ontworpen, verlichting voorzien en behangpapier besteld. Vanaf de zomer liep die opdracht samen met de aankleding van Pfisters appartement aan het Georges Brugmanplein. Wat begon als een concrete opdracht voor de herinrichting van een kantoor groeide uit tot één van de meest omvangrijke projecten voor Van huffel bij AD/CD. Tussen 1919 en 1921 maakte Van huffel tientallen ontwerptekeningen voor een slaapkamer, salon en eetkamermeubilair. Er volgden ook behangpapier, gordijnen en schilderwerk. In zijn correspondentie benadrukte Pfister dat alles in uitstekende kwaliteit, exclusief voor hem, moest uitgevoerd worden en bestand moest zijn tegen

AFB. 18 A & B
 Floraal ornament in ebbenhout, parelmoer en ivoor op een buffetkast ontworpen voor eetkamer Pfister, a) totaalbeeld, b) detail inlegwerk met monogram Van huffel. (© verz. KMKG)

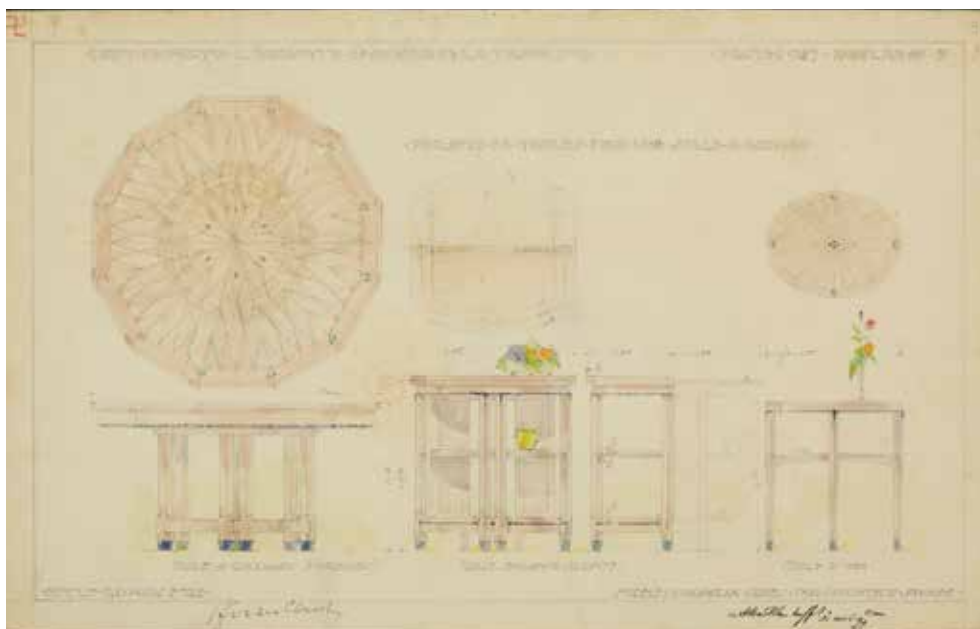
centrale verwarming. Pfister was namelijk geen gemakkelijke klant en de enige opdrachtgever die op ontwerptekeningen ter goedkeuring zijn handtekening plaatste.

Verschillende meubelen uit het eetkamerensemble werden in 2005 aangekocht door de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel, waaronder twee buffetkasten, stoelen en een tafel. De meubelen werden vervaardigd uit gepolijst palissanderhout en ebbenhoutfineer op mahoniehout. De amarantkleur domineert. Met was behandelde eikenhouten panelen werden afgewerkt met zwart inlegwerk en parelmoeraccenten. De florale ornamentatie voor buffetkasten is een ontwerp van Van huffel, uitgevoerd door zijn goede vriend, de beeldhouwer Arthur Albijn (AFB. 18A EN B). De decoratie werd op vraag van Van huffel uitgevoerd in ebbenhout met inlegwerk van parelmoer en ivoor. Opvallend is dat Van huffel zijn initialen 'AVH' aanbracht in de ornamenten, hetgeen wel op tapijten, maar zelden op meubelen naar zijn ontwerp voorkwam.

De achthoekige eettafel heeft vijf verlengstukken. De ovaalvormige poten hebben de typische donkergekleurde tip. De tafelrand heeft zwart, golvend inlegwerk. Het tafelblad toont een indrukwekkend geometrisch stervormig patroon met enkele parelaccenten (AFB. 19). Dat patroon is een mooi voorbeeld van het vlakornament dat een bijzondere plek innam in Van huffels ontwerpproces. Hij hechtte veel belang aan het ontleden van het vlak, met een systeem van lijnen als basis van het ontwerp.

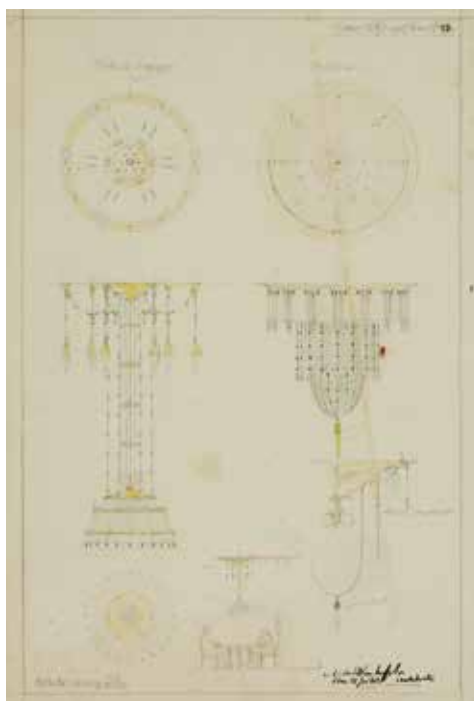
AFB. 19

Ontwerptekening tafel met geometrisch patroon, zwarte kleuraccenten en parelmoer voor eetkamer Pfister, 1919. Design Museum Gent, Archief Van huffel. (©KIK-IRPA, Brussel, x089612)

AFB. 20

Ontwerptekening luchter van koper en glas met parels en zijde voor eetplaats Pfister, 1920. Design Museum Gent Archief Van huffel). (©KIK-IRPA, Brussel, x089615)

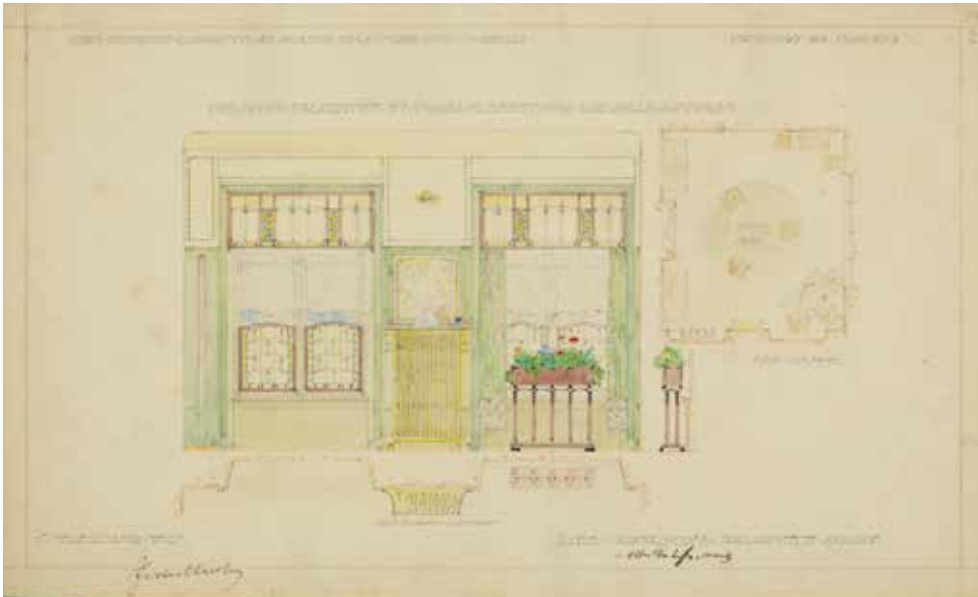

Hoewel Pfister benadrukte dat de ontwerpen exclusief voor hem moesten worden uitgevoerd, was de eettafel een quasi exacte herwerking van Van huffels tafel voor de Wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Van huffels ontwerpen uit de eerste jaren na de Eerste Wereldoorlog verschilden niet radicaal van die uit 1914, zoals de terugkerende motieven van de parelvorm, zwarte accenten en gekleurde pootjes aantonen.

De ontwerpen voor het salon bevatten veel decoratie in rozenhout met parelaccenten. De raamdecoratie kreeg zwarte motieven, de voorzetsramen zijn in glas-in-lood (AFB. 21). Er werden twee paar gordijnen in amarant met wit-zilver borduurwerk en gouden en groene accenten besteld, alsook vensterschermen met geborduurde witte tule. Vensterdecoratie met een bloemen- en bladerenmotief in Amerikaans hout is geïnspireerd op patronen uit de Wiener Werkstätte en Darmstadt.

De panelen van een meubel kwamen als eerste in aanmerking voor versiering. Pas daarna kon gekozen worden voor decoratie van bijvoorbeeld de poten, geïnspireerd op de natuur. Van huffel voorzag hierbij twee modellen van stoelen en een tapijt. Hij ontwierp ook een luchter in koper, glas en parels met geborduurde Chinese zijde (AFB. 20).

De voorname rol die Van huffel toekende aan materiaalbeheersing, vakkennis en het ambacht, komt in de opdracht van Pfister bijzonder duidelijk naar voren. De vernieuwing van dit ensemble zit vooral in de weloverwogen detaillering en de subtiele combinatie van luxueuze materialen. In de basisstructuur van de meubels is steeds duidelijker een zuivere lijn aanwezig.

AFB. 21
Ontwerptekening vensters voor salon Pfister, 1919. De voorzetramen zijn gedetailleerd uitgetekend. Design Museum Gent, Archief Van huffel. (©KIK-IRPA, Brussel, x089610)

TOT SLOT

Met een proloog in 1912 en slotstuk in 1943 situeert het verhaal van *l'Art Décoratif Céline Dangotte* zich grotendeels tussen de moeilijke oorlogsjaren en binnen een economisch turbulente periode.

In 1930 hoopte Dangotte de zaak nieuw leven in te blazen met de verhuis naar een nieuw pand in de Charleroisesteenweg. Maar de verkoop bleef dalen en er waren steeds minder werknemers in dienst. Tijdens die laatste jaren stond Céline Dangotte alleen in de winkel. AD/CD hield stand tot aan de Tweede Wereldoorlog, maar sloot in 1943 de deuren (**AFB 22 EN 23**).

Céline Dangotte koos bewust voor vakmanschap en authenticiteit, met kleinschalige, kwaliteitsvolle producten. Ze werd vooral geïnspireerd door de *Arts & Crafts* principes op vlak van ontwerp en bedrijfsvoering. Haar samenwerkingen met talentvolle, innovatieve ontwerpers bezorgden het huis naam en faam. Maar de wereldwijde trend van massaproductie zette zich voort en de turbulente economische tijden van de jaren 1930 maakten het zeer moeilijk. AD/CD maakte hierdoor weinig winst, ook tijdens de artistieke bloeiperiode met Van huffel.⁵

De winkel had een divers productaanbod van meubels, decoratie en kleine objecten. Door de focus die gelegd werd op vakmanschap en kwa-

AFB. 22
Advertentie van AD/CD Almanak Meubels, 1933, p. 1595. (©urban.brussels)

liteit bevond Dangotte zich in een luxesegment. Ze trachtte een unieke marktpositie in te nemen door het aanbieden van etnische kunst, maar vooral de verkoop van stoffen en behangpapier was lucratief. Het bedrijf kende zijn hoogtepunt onder het artistiek leiderschap van Albert Van huffel. De samenwerking bracht Van huffel financiële zekerheid en creatieve kansen na een moeilijke start als zelfstandige. Dangotte zag in zijn aanwerving innovatiekansen, en dus ook verkoopspotentieel.

Céline Dangotte bleef haar leven lang haar waardering voor Van huffel uiten. Op stilistisch vlak betekende de samenwerking voor hem een overgangperiode naar een eigen, sobere stijl waarin de materialenrijkdom de focus krijgt. Hij schakelde moeiteloos tussen koper, luxueuze houtsoorten, parelmoer, verfijnde zijde of borduurwerk, gaf concrete richtlijnen over kleur-

5. Valérie Crikemans schreef haar masterthesis over het bedrijfsbeleid van AD/CD.

AFB. 23

Foto achtergevel van het pand aan de Charloisesteenweg te Brussel. (© KIK-IRPA, Brussel, x089371)

gebruik en stuurde dadelijk bij wanneer iets er niet helemaal volgens plan uitzag. Zijn prachtig kleurrijke ontwerptekeningen zijn dan ook kenmerkend voor de kwalitatieve producten die hij voor AD/CD liet maken. Haar Arts & Crafts gedachtegoed respecterend, schonk de familie Dangotte-Limbosch later de winkelinboedel aan het Design Museum Gent, zodat het oeuvre door het brede publiek gewaardeerd kon worden.

Céline Dangotte staat in wetenschappelijke kringen bekend om haar pioniersrol in het Belgisch feminisme. Haar interieurzaak bleef daarentegen lang onderbelicht. Ondanks het vele archiefmateriaal, ontwerptekeningen en meubelen in het Stadsarchief Brussel, de hogeschool van La Cambre, het Design Museum Gent en de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, bleef *l'Art Décoratif Céline Dangotte* lange tijd onder de radar. Gelukkig maakt die rijke documentatie vandaag een herwaardering mogelijk van de artistieke ambities van Céline Dangotte en het ontwerptalent van Albert Van Huffel.

BIBLIOGRAFIE

- VAN MEERHAEGHE, M., *Albert Van Huffel in samenwerking met l'Art Décoratif Céline Dangotte (1914-1931)* (masterproef Master of Arts in de Kunstwetenschappen), Universiteit Gent, 2015.
- DUBOIS, M., *Albert Van Huffel 1877-1935*. Gent, Snoeck-Ducaju, 1983.
- CRICKEMANS, V., *Maison Dangotte en vrouwelijk ondernemerschap tussen 1900 en 1940* (masterproef Master of Arts in de Geschiedenis), Universiteit Gent, 2014.
- VERBRUGGEN, C., 'Vrouwelijke intellectuelen en het Belgisch feminisme in de Belle Époque', *Verslagen voor het Centrum van Genderstudies*, Universiteit Gent, nr. 17, 2008.
- CARLIER, J., VERBRUGGEN, C., 'Professeur de l'optimisme. Het vergeten sociale, feministische en artistieke engagement van Céline Dangotte (1883-1975)', *Historica; Tijdschrift voor vrouwengeschiedenis*, nr. 31, 2008.
- SARTON, M., *A world of Light: Portraits and Celebrations*, New York City, W.W. Norton Company, 1976.
- SARTON, M., *The bridge of years*, New York City, W.W. Norton Company, 1946.

Hoofredactie

Stéphane Demeter

Redactiecomité

Okke Bogaerts, Stéphane Demeter, Paula Dumont, Valérie Orban en Cecilia Paredes

Coördinatie dossier

Valérie Orban

Coördinatie iconografie

Valérie Orban, Cecilia Paredes

Auteurs/ redactionele medewerking

ARCHistory, Erika Benati Rabelo, Odile De Bruyn, Marjolein Deceuninck, Félix A. D'Haeseleer, Florence Doneux, Cécile Dubois, Eric Hennaut, Ann Heylen, Emmanuelle Job, Françoise Lombaers, Cristina Marchi, Massimo Minneci, Luan Nguyen, Christian Spapens, Michelle Van Meerhaeghe, Ann Verdonck, Pierre-Yves Villette, Wivine Waillez

Vertaling

Dynamics Translations
Linguanet

Nalezing

Farba Diop, Wim Kenis, Griet Meyfroots, Koenraad Raeymaekers, Coralie Smets, Tom Verhofstadt en de leden van het redactiecomité

Eindredactie Nederlands

Okke Bogaerts, Paula Dumont

Eindredactie Frans

Stéphane Demeter, Valérie Orban

Lijst met afkortingen

AAM – Archives d'architecture moderne
APEB (ARCHistory) – Association pour l'étude du bâti
ARA - Algemeen Rijksarchief
CIDEP - Centre d'information, de documentation et d'étude du patrimoine
CIVA – Centre international pour la ville, l'architecture et le paysage
KBR – Koninklijke Bibliotheek / Bibliothèque royale
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium / Institut royal du Patrimoine artistique
KMKG – Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis
KMSKB – Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België
SAB – Stadsarchief Brussel
SOFAM – Société des auteurs – photographes, fotoauteurs - maatschappij

ISSN

2034-5771

Wettelijk Depot

D/2021/6860/007

Vormgeving en ontwerper van de maquette

Polygraph'

Druk

db Group.be

Verspreiding en abonnementenbeheer

Cindy De Brandt,
Brigitte Vander Bruggen
bpeb@urban.brussels

Bedankingen

Werner Adriaenssens,
Jean-Marc Basy, Françoise Cordier, Julie Coppens,
Liesbeth Degreef, Murielle Lesecque, Griet Meyfroots,
Ursula Wieser, het team van het Documentatiecentrum urban.brussels

Verantwoordelijke uitgever

Bety Waknine, directeur-generaal, urban.brussels
(Gewestelijke Overheidsdienst Brussel Stedenbouw en Erfgoed)
Kunstberg 10-13, Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Alle rechten voor het reproduceren, vertalen of herwerken zijn voorbehouden.

Contact

Urban.brussels - Directie Kennis en Communicatie
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.urban.brussels
bpeb@urban.brussels

Herkomst van de foto's

Mochten er ondanks onze inspanningen om alle reproductierechten te betalen toch nog gerechtigden zijn die niet gecontacteerd werden, dan worden zij verzocht zich kenbaar te maken bij de Directie Cultureel Erfgoed van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Erfgoed Brussel reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwoud

015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

026-027 - April 2018
Kunstenaarsateliers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Extra nummer - 2018
De restauratie van een uitzonderlijk decor

029 - December 2018
Historische Interieurs

030 - April 2019
Beton

031 - September 2019
Een plaats voor kunst

032 - December 2019
De straat anders bekeken

033 - Lente 2020
Lucht, warmte, licht

034 - Lente 2021
Kleuren en texturen

035 - Lente 2021
Georges Houtstont en de ornamentenkoorts van de Belle Époque

Alle artikels kunnen geraadpleegd worden op www.erfgoed.brussels

Urban.brussels zet resoluut in op de kennismaatschappij en wil met zijn publiek een moment van introspectie en expertise delen over de stedelijke thema's van vandaag. De pagina's van *Erfgoed Brussel* bieden het stedelijk erfgoed in al zijn diversiteit een forum voor open en pluralistische reflectie.

Kleuren en texturen onderzoekt hoe kleuren ons omringen, bepaald door elke nuance in de texturen die hen weerspiegelen, en beklemtoont zo de noodzaak om zorg te dragen voor het uitzicht van de stad.

Bety Waknine,
Directeur-Generaal

U

15 €

ISBN 978-2-87584-196-4